

RIMAS SKINKAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

BAŽNYČIOS SAKRAMENTALUMO TEOLOGINĖ PERSPEKTYVA

Theological Perspective of Church's Sacramentality

SUMMARY

One of the most prominent features of the ecclesiology of Vatican II is the emphasis on the sacramentality. The conception of the Church's sacramental theology of the Mystical Body of Christ was a basis for the development. Soon after it found resonance in multiple ecclesiological reflections by Catholic theologians and finally in the official teaching of Vatican II. This article presents the development of Church's sacramental theology from the 19th century to the documents of Vatican II and discusses it from a Christological perspective. The Church is like the sacrament body of the mystic unity between Christ and his community. Christ and the Church form one body; therefore, the Church is a very real residential place and shape of the Resurrected. This way the Church is also a salvation place where the mystery of Incarnation and Christ's Easter event are actualized and made present. Due to Christ's Easter event the salvation reaches all humanity. His salvation work and the grace of salvation are passed on and continued in history by His gathered community – the Church. By proclamation and by all of its activities, the Church delivers to the people Christ's invisible salvific action and His grace. Thus, the Church, being a concrete form and realisation of salvific grace, is Christ's visible tool which the Lord uses in history to spread God's kingdom.

SANTRAUKA

Vienas ryškiausių Vatikano II susirinkimo eklesilogijos ypatumų yra Bažnyčios sakramentalumo atskleidimas bei jo teologinis pagrindimas. Savo plėtojimuisi pagrindą radusi Mistinio Kristaus Kūno teologijoje Bažnyčios sakramentalumo samprata labai greitai rado atgarsį daugelio Katalikų Bažnyčios teologų eklesiloginiuose svarstymuose ir pagaliau oficialiajame Vatikano II susirinkimo mokyme. Straipsnyje aptariama Bažnyčios sakramentalumo teologijos raida nuo XIX a. iki Vatikano II susirinkimo dokumentų bei apžvelgiami šios Bažnyčios charakteristikos teologiniai ypatumai kristologijos požiūriu. Bažnyčia yra Kristus ir bendruomenės, kaip Jo mistinio Kūno, mistinės vienybės sakramentas. Per Bažnyčią pratęsiamas išganymas, suaktualinamas ir

RAKTAŽODŽIAI: Bažnyčia, Susirinkimas, Vatikano II susirinkimas, Mistinis Kristaus kūnas.

KEY WORDS: Church, Council, Vatican II Council, Mystical Body of Christ.

sudabartinamas įsikūnijimo slėpinys bei velykinis Kristaus įvykis. Velykinio Kristaus įvykio dėka išganoma visa žmonija. Atpirkėjo atliktą išganymo darbą ir išlaisvinimo malonę perduoda ir istorijoje pratęsia Jo suburtoji bendruomenė Bažnyčia. Bažnyčia žmonėms perduoda išganingą neregimojo Kristaus veikimą ir Jo malonę. Bažnyčia, būdama išganomosios malonės konkretus pavidas bei realizacija, yra regimas Kristaus įrankis, kurio Viešpats naudojasi istorijoje Dievo karalystei skleisti, pasauliui pašventinti ir žmonėms išganyti.

ĮVADAS

Tridento susirinkimas dogmatiškai įtvirtino septynių sakramentų tiesą. Bažnyčia moko, kad Dievas septyneriopu būdu dovanoja savo išganingą malonę, kuri palaiko ir augina Dievo tautą. Vatikano II susirinkimas savo dokumentuose Bažnyčią pavadino išganymo sakramentu dėl to sukėlė nemažai teologinių svarstymų ir diskusijų. Pirmiausia kilo klausimas, ar lieka galioti Tridento priimta septynių sakramentų dogma? Jei taip, tai kaip reikėtų suprasti Bažnyčios sakramentalumą: kaip dar vieną sakramentą greta jau žinomų septynių ar kažkaip kitaip? Atsakyti į šiuos klausimus padeda Susirinkimo naujai traktuojama sakramentalumo samprata, kuriai pagrindus padėjo daug XIX a. pabaigos ir XX a. pirmos pusės teologų. Darbe pristatoma jau minėto laikotarpio ryškiausių teologų tiek sakramentalumo sąvoka, tiek jos taikymo Bažnyčiai interpretacijos. Šie teologai Bažnyčią mato kaip suaugusią su Kristaus asmeniu, kurį laiko vieninteliu ir kertiniu išganymo sakramentu. Bažnyčia, kilusi iš Kristaus ir veikdama išvien su Juo ir Jame, tampa išganingo

Kristaus sakramentalumo tęsėja. Šią teologinę mintį papildoma nauja sakramentalumo samprata, kuri sakramentą mato ne vien tik kaip formalų malonės šaltinį, bet ir kaip dviejų skirtingų tikrovių – regimosios ir neregimosios, žmogiškosios ir dieviškosios – glaudų susipynimą. Šiame kontekste Bažnyčia jau negali būti matoma tik kaip institucinė ar grynai dvasinė tikrovė. Ji yra vieta, kurioje vyksta gyvas ir realus Dievo ir žmogaus susitikimas, dėl kurio asmuo jau čia, žemėje, patiria dieviškosios malonės vaisius, per kuriuos pasiekia išganymą. Ikvatikaninėje teologijoje buvo linkstama akcentuoti institucinę Bažnyčią, kurios viena esminių žymių buvo hierarchinė struktūra. Kitas kraštutinumas – išskirtinai dvasinės / charizmatinės dimensijos akcentavimas. Minėti modeliai labai siaurai ir neišsamiai atskleidžia Bažnyčios slėpinio esmę. Tad teologų iškelta ir Vatikano II susirinkimo išplėtotą Bažnyčios sakramentalumo teologija suteikė galimybę plačiau, giliau ir suprantamiau perteikti Bažnyčios esmę, misiją bei aktualumą naujo laiko žmogui.

BAŽNYČIOS SAKRAMENTALUMO SAMPRATOS UŽUOMAZGOS XIX A. TEOLOGIJOJE

Bažnyčios kaip išganymo sakramento vaizdinys teologijoje yra palyginti

jaunas. Jis pasirodo XIX a., o kiek nuodugniau gvildinti pradedamas XX a.

viduryje. Čia verta pažymėti Tübingeno teologu, ir ypač J. A. Möhlerio (1796–1838) indėlį. Jis ne tik įvardijo Bažnyčią kaip sakramentą, bet ir padėjo teologinius pagrindus tiek Bažnyčios sakramentalumo sampratai, tiek ir jos tolesniam plėtojimuisi. Po pirmojo savo ekleziologinio traktato *Die Einheit* (1825)¹, kuriame jis Bažnyčią pristato kaip gyvą, Šventosios Dvasios gaivinamą organizmą, 1832 m. parašo fundamentalų veikalą *Symbolik*², kuriame regimoji Bažnyčia tapatinama su pačiu Kristumi, kuris analoginiu ir gyvu būdu joje nuolatos pasilieka ir veikia istorijos tėkmėje. Teologo manymu, Bažnyčia yra Dievo Sūnaus įsikūnijimo pratęsimas, jo nuolatinis atsiskleidimas³. Maža to, Möhleris Bažnyčią laiko Kristaus ikona. Ji, kaip ir įsikūnijęs Žodis, turi žmogiškąjį ir matomą bei dievišką ir neregimąjį elementus, o tai leidžia matyti akivaizdžią analogiją tarp Kristaus ir Jo Bažnyčios. Kitaip tariant, autoriaus Bažnyčios sakramentalumo samprata remiasi kristologiniu pagrindu.

Kiek vėliau šią temą plėtojo J. H. Oswaldas (1817–1903), kuris teigė, kad „akivaizdu, jog Bažnyčia, būdama visuotinė pašventinimo priemone bei institucija ir neregimosios Dvasios regimąja forma, t. y. išganymo priemone tikraja šio žodžio prasme, yra sakramentas (*Das Sakrament*), o jos veiklą galima vadinti sakramentine“⁴. Be minėtų autorių, verta paminėti ir M. J. Scheebeną (1835–1888). Remdamasis Bažnyčios kaip mistinio Kristaus kūno samprata, autorius išplėtojo išpūdingą ekleziologiją, kurios pagrindinė mintis – Bažnyčia kaip gyvas Kristuje esantis organizmas. Tad Bažny-

čia, jo manymu, yra ne tik institucija, bet visų pirma gyvas ir dinamiškas organizmas Kristuje. Todėl Bažnyčia labiau tapatintina su sakramentu. Kadangi terminas *mysterion* bendrine prasme reiškia tai, kas yra paslėpta, bet atsiskleidus gali būti suvokta žmogaus protu, autoriaus supratimu, Bažnyčia taip pat yra slėpinys, kuris vis dėlto tikėjimu gali būti pažintas ir suvoktas. M. J. Scheebenas daro skirtumą tarp *mysterion* ir *sacramentum*. Bažnyčia yra sudėtinga dieviška ir žmogiška tikrovė, kurioje, kaip ir įsikūnijusio Dievo Sūnaus atveju, neregimoji tikrovė pasireiškia ir veikia per regimąją. Bažnyčioje glūdi slėpinga vienybė su Kristumi ir Šventąja Dvasia, o tai suteikia Bažnyčiai gyvybingumo. Tad Bažnyčios sąsajos su Įsikūnijimu ir Eucharistija perspektyvoje Bažnyčia yra didysis Sakramentas (*grosse Sakrament*) ir sakramentinis slėpinys (*sacramentales Mysterium*)⁵. Pamažu Bažnyčia pradeda matyti ne vien tik kaip dviejų skirtingų tikrovių, žmogiškosios ir dieviškosios, slėpingos vienybės ženklas, bet ir kaip išganingojo Kristaus veikimo pasirodymo ir jo misijos pratęsėja laike ir istorijoje. Kitaip tariant, Bažnyčia yra tikrovė, kurioje regimu ir veiksmingu būdu toliau tobulai ir galutinai atsiskleidžia Dievas pasauliui per Kristaus įsikūnijimą⁶. Tokiu būdu pažymima, kad Bažnyčia kyla iš centrinio išganymo istorijos įvykio – velykinio Kristaus įvykio. Ši sąsaja, per kurią žmonėms regimu ir apčiuopiamu būdu perteikiamos neregimosios, dvasinės ir antgamtinės Dievo dovanos, leidžia Bažnyčią laikyti didžiuoju sakramentu (*Übersakrament*)⁷.

BAŽNYČIOS SAKRAMENTALUMO SAMPRATA VATIKANO II SUSIRIKIMO PRIEŠAUŠRYJE

Popiežiaus Pijaus XII enciklikos *Mystici Corporis* (1943) pasirodymas davė impulsą atsinaujinti eklesiologijai. Tuo metu Magisteriumas dar oficialiai nekalbėjo apie Bažnyčią kaip sakramentą, tačiau šią temą vis plačiau plėtoja daug iškilių to meto teologų. Vienas jų, O. Semmelrothas (1912–1979), siūlo visą eklesiologiją traktuoti iš sakramentalumo perspektyvos⁸. Ši perspektyva, apimdama tiek medžiaginį, tiek dvasinį aspektus, išsamiau atskleidžia bei išreiškia Bažnyčios slėpinį negu vienas charizminis ar institucinis modelis⁹. Autorius pažymi, kad kai kalbama apie Bažnyčią kaip mistinį Kristaus Kūną, jos neturėtume susiaurinti vien tik iki juridinio matmens. Bažnyčia yra Kristaus Kūnas net tik todėl, kad yra Jo įsteigta, bet visų pirma todėl, kad ji – tai žmonių vienybės su Kristumi, taip pat tikinčiųjų tarpusavio vienybės išgyvenimo ir įgyvendinimo konkretus ir gyvas būdas. Ši neregimoji vienybė tampa matoma konkrečioje struktūroje, kuri yra Bažnyčia, regimoji Kristaus Kūno forma¹⁰. Semmelrotho manymu, Bažnyčios, kaip mistinio Kristaus Kūno, samprata sakramentiniame kontekste turėtų išvengti perdėto eklesiologinio misticizmo ir sociologizmo. Savo teologijoje autorius remiasi klasikinio Tridento susirinkimo parengtu sakramento kaip malonę savyje talpinančio bei ją perteikiančio ženklo apibrėžimu¹¹. Tačiau šį klasikinį sakramento apibrėžimą O. Semmelrothas perteikia vartodamas personalistinę terminiją. Tokiu būdu sakramentas yra dieviškosios tikrovės,

kuria Dievas atskleidžia save ir mezga santykį su žmogumi, ženklas, kviečiantis žmogų atsiliiepti į šį Dievo kalbinimą ir priimti dieviškąją malonę¹². Šias dar prieš Susirinkimą subrandintas išvalgas teologas, būdamas Susirinkimo ekspertu (*peritus*), plėtojo ir Susirinkimo metu.

Kalbėdamas apie Bažnyčios sakramentalumą, teologas pabrėžia du svarbius aspektus – personalistinį ir dogmatinį. Jo įsitikinimu, sakramentinis ženklas turi ne vien tik pažintinę-informatyviają, bet ir egzistencinę-personalistinę dimensijas. Šis ženklas ne vien tik nurodo realią paslėptą tikrovę, kuri liturgijoje atsiskleidžia, bet ir kviečia žmogų atsiliiepti ir priimti sakramentinio ženklo nurodomą tikrovę. Tokiu būdu Dievas kviečia žmones įsitraukti į Jo bendruomenę Bažnyčią, joje ir per ją ypatingu būdu dalyvauti paties Kristaus gyvenime bei Jo išganingoje veikloje¹³. Taigi Bažnyčia yra išganymo sakramentas tuo požiūriu, kad per ją Dievas regimu būdu išreiškia save ir užkalbina žmogų dovanodamas jam išganingą santykį, tiek ir tuo požiūriu, kad žmogus, atsiliepdamas į Dievo iniciatyvą, priima išganymo dovaną Bažnyčioje ir per Bažnyčią¹⁴. Mažai to, Bažnyčia, būdama mistinis Kristaus kūnas, kurio nariai yra realūs žmonės, tampa regima nematomojo prisikėlusio Kristaus forma ir pavidalu. Ji yra lyg socialinis Kristaus kūnas, kurio dėka žmogišku bei regimu būdu vyksta Dievo ir žmogaus susitikimas¹⁵.

Dar vienas Susirinkimo ekspertas (*peritus*) H. de Lubacas (1896–1991) pažymi,

kad Bažnyčioje dieviškoji ir žmogiškoji dimensijos yra glaudžiai susipynusios. Per daug sudvasinta ir individualistinė malonės gyvenimo samprata veda prie pasaulietinės ir sociologinės Bažnyčios kaip institucijos modelio. Tuo tarpu sakramento kategorija darniai suderina abu aspektus. Bažnyčios sakramentalumą H. de Lubacas kildina iš Kristaus sakramentalumo ir su juo sieja. Autoriaus manymu, jei Kristus yra Dievo sakramentas, tai Bažnyčia mums yra Kristaus sakramentas; ji atstovauja Jam tikrąją ir senąją šio termino prasme. Bažnyčia ne tik tęsia Kristaus darbą, bet Jį daro realiai esantį ir yra Jo paties tęstinumas pasaulyje regimu būdu¹⁶.

Bažnyčios sakramentalumui ypač daug dėmesio skyrė K. Rahneris (1904–1984). Kalbėdamas apie sakramentalumą plačiąja prasme, jis pasitelkia filosofinę ir teologinę antropologijas. Kai kuriose šiuolaikinės filosofijos sistemose žmogus suvokiamas kaip kūno ir dvasios vienis¹⁷. Kad žmogus taptų savimi, jis turi tam tikru būdu „išeiti iš savęs“. Žmogaus santykiyje su aplinkiniu pasauliu kūnas vaidina be galo svarbų vaidmenį. Žmogaus dvasia be kūno tarpininkavimo negalėtų aktualizuoti ir realizuoti savęs. Kitaip tariant, dvasia formuojasi ir išreiškia save kūno padedama. Kūnas yra savotiška dvasios atsiskleidimo ir pasireiškimo forma. Tad žmogaus gyvenimo struktūra iš esmės yra simbolinė. Kūnas, jo judesiai ir gestai yra žmogiškosios dvasios išraiška. Simbolinė išraiška nevaizduoja vien tik to, kas buvo praeityje, bet ji realiai išreiškia dabar esančią neregimą tikrovę. Šį modelį K. Rahneris taiko ir

malonės lygmenyje, dėl kurios žmogus tampa dieviškojo gyvenimo dalininku. Žmogus dieviškajame gyvenime dalyvauja ne dievišku, o žmogišku būdu¹⁸.

Sakramentas yra malonės ženklas. Kitaip negu ženklas, kuris savyje neturi, o tik nurodo kitą, nuo jo atsietą tikrovę, sakramentas talpina savyje nurodomą tikrovę. Kaip moko Tridento susirinkimas, sakramentas yra neregimosios malonės regimoji forma¹⁹. Negano to, sakramentai ne tik savyje talpina malonę, bet ir realiai ją perduoda²⁰. Taigi K. Rahneris, tęsdamas Tridento mokymo mintį, akcentuoja tai, kad sakramentas yra įvykis, kurio metu neregimoji malonė žmogišku būdu ir medžiagine forma perduodama žmonėms ir įsilieja į juos. Svarbu pažymėti ir tai, kad sakramentai nėra tik individualios atskirų žmonių patirtys, bet tai bendruomeniniai įvykiai. Kadangi žmogus yra sociali būtybė ir gyvena pasaulyje glaudžiai santykiaudamas su kitais, tai ir sakramentiniai šventimai yra bendruomeniniai išganingo Dievo veikimo išgyvenimai.

Kaip ir kiti jau minėti autoriai, K. Rahneris Bažnyčios sakramentalumą kildina iš Kristaus sakramentalumo. Kristus yra Tėvo sakramentas, kuris iš dangaus regimu ir apčiuopiamu būdu ateina pas žmones. K. Rahneriui Kristaus sakramentalumas glūdi ne tik Jo konkrečioje išganingoje veikloje, bet visų pirma tame, kad Jis yra įsikūnijęs Žodis, malonės ir sutaikinimo Žodis, ištartas istorijoje ir tapęs Kūnu²¹. Toks Dievo atėjimas rodo išganingą Dievo geranoriškumą ir yra dieviškosios malonės dovana nupuolusiam žmogui. Tai vienas aspektas. Tačiau

K. Rahneris kalba ir apie kitą, vadinamąją „kristologiją iš apačios“²², kai dieviškoji malonė skatina ir kreipia žmogų į bendrystę su Dievu. Tad Kristus yra ne tik Dievo Sūnus, įsikūnijimu atnešęs į pasaulį atpirkimo ir sutaikinimo malonę, bet ir kaip Dievo tarnas jis yra svarbiausias ištikimo ir nuolankaus žmogaus atsako Dievui sakramentas. Taigi Kristuje akivaizdžiai atsiskleidžia visas sakramentalumas: jis yra Dievo pasidovanojimas žmogui ir kartu nuolankus šios dovanos priėmimas žmogiškumu. Tokiu būdu Kristus savyje talpina visą dieviškosios malonės pilnatvę ir ją perduoda žmonėms. Tokiu būdu neregimasis Dievas ir Jo malonė tampa regima Jėzaus iš Nazareto asmenyje. Viena vertus, Jis yra visą žmonių atperkančios Dievo meilės išraiška, kita vertus, ir visos žmonijos atsako į šią meilės dovaną ženklas.

Kristologine dimensija K. Rahneris grindžia ir Bažnyčios sakramentalumą. Autorius Bažnyčios sakramentalumą regi kaip nuolat istorijoje esančio ir veikiančio Kristaus išganymo tęstinumą²³. Bažnyčios sakramentalumas glaudžiai susipina su Žodžio sakramentalumu. Maža to, Bažnyčia yra toji tikrovė, kurioje ir per kurią Dievo Žodis ne tik toliau tariamas istorijoje, bet ir lieka joje regimu būdu. Bažnyčia – tai Dievo Žodžio turinio sklaida ir regima plėtotė²⁴. Kartu Bažnyčia yra ženklas. Ji istoriškai apčiuopiama forma išreiškia atperkančiąją Kristaus malonę. Bažnyčia tokiu ženklu tampa tada, kai jos nariai glaudžiai susivienija tarpusavyje ir su Dievu šventumo ir meilės saitais, kai regimu būdu išpažįsta savo tikėjimą

Kristumi ir švenčia eucharistiją / dėkojimą Dievui už viską, ką Jis padarė jiems Kristuje. Tad visi sakramentai kyla iš Bažnyčios kaip regimos išganymo formos sakramentalumo ir jį išplėtoja septyneriopu būdu²⁵. Tiksliau, Kristus per savo mistinį kūną Bažnyčią septyneriopu būdu perteikia išganymą. Todėl sakramentai kyla iš Kristaus per Bažnyčią, kuri regimais liturginiais ritais sukonkretina išganingąjį Kristaus veikimą ir dieviškąją malonę.

Verta dėmesio yra E. Schillebeeckxo (1914–2009) sakramentalumo interpretacija. Jis sakramentalumą grindžia antropologinėmis susitikimo ir santykio kategorijomis. Olandų teologo įsitikinimu, kiekvieno sakramentalumo pagrindas yra Kristus kaip susitikimo su Dievu sakramentas²⁶. Autorius pažymi, kad žmogaus kūnas yra be galo svarbus elementas, dėl kurio vyksta žmonių susitikimas, bendravimas bei visapusiškas vienas kito praturtinimas. Tad žmogaus santykių dinamikoje kūnas taip pat vaidina be galo reikšmingą vaidmenį. Atsižvelgdamas į tai, kad žmonių susitikimui ir bendravimui nepamainomai reikalingas kūnas, Dievas apreiškimui ir tikėjimui suteikė kūniškumo, regimumo ir istoriškumo pavidalą²⁷. Maža to, Dievas tapo žmogumi, kad regimai išreikštų Dievo norą susitikti su žmogumi, ir įsteigė regimąją Bažnyčią, kad per ją ir joje Prisiėmęs Kristus toliau istorijoje galėtų susitikti su žmonėmis ir žmogišku būdu perteikti išganymą. Remdamasis tuo teologas pateikia ir sakramento sampratą. Sakramentas, jo teigimu, yra dieviškoji išganymo dovana, kuri išoriškai

regimu ir apčiuopiamu būdu sukonkre-tina išganymą. Kitaip tariant, sakramen-tas – tai išganymo dovana, perduodama regimajai forma²⁸. Tokiu būdu Kristus yra pirminis ir esminis sakramentas, nes Jame neregimoji išganymo malonė įgauna žmogišką pavidalą, ir per Jėzaus iš Na-zareto asmenį Dievas realizuoja išganin-gą Jo ir žmonijos susitikimą. Kristus yra regimas kelias, vedantis žmoniją į amžin-ą ir palaimingą bendrystę su Tėvu²⁹. Tačiau po prisikėlimo Kristaus regimu-mas ir apčiuopiamumas tapo pridengti. Tad Jo realų buvimą ir išganingą veikimą toliau pratęsia Bažnyčios sakramentalu-mas. Bažnyčia žmogišku ir regimu būdu istorijoje pratęsia prikeltą ir išaukštintą Kristaus veikimą. O atskiri sakramentai yra Bažnyčios sakramentalumo septyne-riopa forma ir išskleidimas³⁰. Taigi Baž-nyčia matoma kaip neregimojo Kristaus žemiškas pavidalas ir forma, kurioje ir per kurią Prisikėlusysis toliau dovanoja žmonėms unikalią galimybę per kiekvie-ną sakramentą savitu būdu Jį sutikti ir išgyventi giliausią bendrystę, dėl kurios žmoguje vis labiau bręsta išganymo do-vana. Šitaip kiekvienas sakramentas tam-pa konkrečiu susitikimu su Kristumi. Kadangi sakramentai švenčiami Bažny-čioje ir kyla iš Kristaus, kuris mistiniu būdu yra Bažnyčioje, tai Bažnyčiai yra būdingas sakramentinis realaus ir išga-ningo susitikimo su Kristumi pobūdis. Autorius, pateikdamas klasikinę sakra-mentalumo sampratą naujame konteks-te, pritaiko ją ir Bažnyčiai. Viena vertus, Bažnyčia, būdama dangiškojo ir nereg-i-mojo Kristaus matomojo veikimo tęsėja, yra konkreti išganingosios malonės iš-

raiška. Kita vertus, būdama tikinčiųjų bendruomene ir mistiniu Kristaus kūnu atskirų sakramentų šventimu Bažnyčia duoda tikėjimo atsaką Dievui. Taip joje susipina Dievo, ateinančio pas žmones, ir žmonių tikėjimo priimant Dievą Jėzaus asmenyje išganingas susitikimas. Be to, Bažnyčia savo sakramentalumą plėtoja dvejopa kryptimi – savyje ir pasaulio atžvilgiu. Ji savyje yra sakramentas tiek, kiek yra joje esančios malonės pasireiš-kimas, ir būdama išganymo perteikėja, yra sakramentas pasauliui bei išgelbėji-mo viltis tiems, kurie dar nepriklauso Kristui ir Jo mistiniam kūnui³¹. Dėl Kris-taus velykinio įvykio išganymas pasiekia visą žmoniją. Jo atliktą išganymo darbą ir išlaisvinimo malonę perduoda ir isto-rijoje pratęsia Jo suburtoji bendruomenė Bažnyčia. Skelbimu ir visa savo veikla Bažnyčia žmonėms perduoda išganingą neregimojo Kristaus veikimą ir Jo malo-nę. Tokiu būdu Bažnyčia, būdama išga-nomosios malonės konkretus pavidalas bei realizacija, yra regimas Kristaus įran-kis, kuriuo Viešpats naudojasi istorijoje Dievo karalystei skleisti, pasauliui pa-šventinti ir žmonėms išganyti³².

Šios teologinės Susirinkimo priešauš-rio mintys neabejotinai turėjo įtakos ir Vatikano II susirinkimo Bažnyčios sakra-mentalumo modelio įtvirtinimui. Šiai naujai ekleziologinei doktrinai parengti turėjo įtakos aptartų teologų, kurie be-veik visi dalyvavo Susirinkime kaip pa-tarėjai-ekspertai (*periti*), įžvalgos. Dar prieš Susirinkimą šių teologų keltas Baž-nyčios sakramentalumo klausimas Susi-rinkime tampa oficialiu ir dogmatiniu Bažnyčios mokymu.

BAŽNYČIA – IŠGANYMO SAKRAMENTAS PAGAL VATIKANO II SUSIRINKIMO MOKYMĄ

Vatikano II susirinkimo dokumentuose Bažnyčia pirmą kartą oficialiai vadinama išganymo sakramentu. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen gentium* jau pačioje pradžioje aiškiai įvardina, kad „Bažnyčia Kristuje yra tarsi sakramentas arba artimos jungties su Dievu ir visos žmonių giminės vienybės ženklas bei įrankis.“³³ Čia atskleidžiama viena iš esminių sakramentalumo savybių – išganingo Dievo ir žmogaus santykio užmezgimas, užtikrinimas ir įtvirtinimas. Glaudus Dievo ir žmogaus ryšys yra dieviškojo Apreiškimo pretekstas, visos išganymo istorijos tikslas ir siekis, kad žmogus galėtų tapti Trejybės gyvenimo dalininku³⁴. Šiam tikslui, be kitų priemonių, Dievas ypatingu būdu pasitelkia Bažnyčią.

Tiesa, vienoje formuluotėse sakoma, jog „Bažnyčia Kristuje yra *tarsi* sakramentas“ (LG 1), tačiau kitose formuluotėse sakoma, jog „Bažnyčia yra visuotinis išganymo sakramentas“ (GS 45). Vienuose dokumentuose ji vadinama paprasčiausiai *sakramentu* (LG 1; 9; 59; SC 5; 26; GS 42; AG 5), kituose ji įvardijama kaip *visuotinis išganymo sakramentas* (LG 48; GS 45; AG 1).

Reikia pažymėti, kad visi minėti tekstai, nusakantys Bažnyčios sakramentalumą, turi akivaizdžiai kristologinį pagrindą. Konstitucijoje apie šventąją liturgiją *Sacrosanctum Concilium* Susirinkimas pabrėžia ir akcentuoja, kad Kristus yra vienintelis tarpininkas tarp Dievo ir žmogaus. Ypač svarbus šio tarpininkavimo ženklas yra velykinis Kristaus įvykis, iš kurio ir kilo „nuostabus visos

Bažnyčios sakramentas“³⁵. Tik todėl, kad Kristus yra tautų šviesa, iš Jo kilusi, jame gyvenanti ir veikianti Bažnyčia „yra tarsi sakramentas arba artimos jungties su Dievu ir visos žmonių giminės vienybės ženklas ir įrankis“³⁶. Kadangi Kristus įkūnija išganymą, yra taikos ir vienybės šaltinis, tai Bažnyčia yra jo valia suburta bendrija, kad „visiems ir kiekvienam ji būtų regimas šios išganingos vienybės sakramentas“³⁷. Kaip Kristus savo įsikūnijimu bei visa išganinga veikla stengėsi suburti žmones į vieną kaimenę ir taip padėti žmonėms atkurti giliausią per nuodėmę prarastą vienybę su Dievu, taip ir Bažnyčios misija yra išlaikyti krikščionių vienybę ir stiprinti bendrystės ryšį su Kristumi. Bažnyčia šiame kontekste atlieka dvejopą vaidmenį. Ji yra regimas dvasinės žmonių vienybės su Kristumi ženklas. Ir kartu ji yra veiksminga priemonė, kuria pasinaudodamas Jėzus toliau palaiko ir stiprina savo išganingą ryšį su žmonėmis.

Susirinkimas pažymi, kad Bažnyčios sakramentalumo esmė yra kristologija, tai jo atskleidimas ir išplėtojimas yra Šventosios Dvasios darbas. Suburdamas pirmųjų mokinių būrį, Jėzus padėjo pagrindus būsimosios Bažnyčios misijai. Tačiau tik prisikėlęs ir išaukštintas Kristus per Šventąją Dvasią apreiškė ir perkeitė Bažnyčią į visuotinį išganymo sakramentą, per kurį ir kurio dėka Jis pats Šventojoje Dvasioje veikia dėl pasaulio išganymo³⁸. Taigi Bažnyčia yra žmogiškas būdas bei regimoji priemonė, kurios dėka Kristus pasilieka pasaulyje tarp žmonių ir nenuilstamai veikia kreipda-

mas žmoniją išganymo link. Bažnyčios sakramentalumas yra tam tikra analogija įsikūnijimo įvykiui. Kaip įsikūnijusiam Dievo žodyje giliausiai susipina dievytė ir žmogystė, medžiagiškumas ir antgamiškumas, taip ir Bažnyčioje prisikėlęs, bet neregimas Kristus susivieni-ja su regima jo mokinių bendruomene. Kaip Jėzus iš Nazareto asmenyje tilpo ir veikė visa dievybės pilnatvė, taip neregimojo Kristaus Dvasia estī bei veikia regimoje Bažnyčios struktūroje³⁹.

Bažnyčios pavadinimas „Sakramentu“ daugeliui katalikų sukėlė nuostabą. Susirinkimo Tėvai iš užmaršties prikėlė ir išryškino patristinį terminą norėdami pabrėžti, kad Bažnyčia yra ženklas ir kartu priemonė, kuria pasinaudodamas Dievas nori pakylėti žmones iki savęs ir su jais susivienyti. „Ženklas“ ir „priemonė“ nėra du atskiri dalykai. Kristus yra esminis sakramentas, o Bažnyčia yra sakramentas tik todėl, kad kyla iš Kristaus ir yra su juo glaudžiausiai susijusi. Ženklo kalba vienas žmogus kreipiasi į kitą ir tokio žodžio padedamas užsimezga glaudus tarpasmeninis ryšys. Panašiai ir sakramentiniame gyvenime. Sakramente žodis kartu su gestu tampa regimu žodžiu. Tokiu būdu neregimoji tikrovė įgauna regimą pavidalą, kuris užtikrina tarpasmeninę komunikaciją⁴⁰. Teigimas, kad Bažnyčia yra sakramentas, jokiū būdu nereiškia, kad ji yra aštuntas greta jau esančių septynių sakramentų. Bažnyčios sakramentalumas yra ne kas kita kaip įsikūnijusio Žodžio projekcija ir pratęsimas istorijoje. Kaip pažymima Katalikų Bažnyčios Katekizme: „Graikų žodis *mysterion* [paslaptis] buvo verčiamas į lotynų kalbą dviem žodžiais: *mysterium* ir *sacramentum*. Vėliau *sacramentum* buvo aiškinamas kaip

regimas ženklas slaptingos išganymo tikrovės, kurią išreiškia žodis *mysterium*. Ta prasme pats Kristus yra išganymo paslaptis: „Nėra kitos paslapties, tik Kristus.“ Išganingoji Jo šventos ir pašventinančios žmogystės veikla yra išganymo sakramentas, kuris pasireiškia ir veikia Bažnyčios sakramentuose (juos Rytų Bažnyčios taip ir vadina – „šventomis paslaptimis“). Septyni sakramantai yra ženklai ir priemonės, kuriomis Šventoji Dvasia skleidžia Kristaus–Galvos malonę Jo kūne – Bažnyčioje. Tad Bažnyčia turi ir teikia tą neregimą malonę, kurią pati išreiškia. Šia analogine prasme ji ir vadinama „sakramentu“⁴¹. Tarp sakramentų ir Bažnyčios yra esminė tarpusavio priklausomybė: sakramantai savo būdu kuria ir palai-ko Bažnyčią. Be Bažnyčios neegzistuo-tų sakramantai. „Sakramantai dvejo-pa prasme yra „Bažnyčios“ sakramantai. Sakramentams „reikia Bažnyčios“, kadangi ji pati per atsiųstą Šventąją Dvasią yra joje veikiančio Kristaus sakramentas; sakramantai „skirti Bažnyčiai“, nes tai „sakramantai, kuriais Bažnyčia ugdoma“, kadangi skelbia ir perduoda žmonėms, ypač Eucharistijoje, bendravimo su vienu Triasmeniu Dievu – Meile – slėpinį“⁴². Tai Bažnyčia kunigo ar vyskupo liturginių veiksmų dėka žmogiškais veiksmiais per-teikia neregimojo Kristaus išganingą veikimą, kas ir yra sakramantai. Taip septyni sakramantai atskleidžia ir įkūnija Bažnyčios sakramentalumą – tai dvigubas slėpinys Bažnyčios, kuri susiburia ir yra suburiama, kuri atgimdo ir yra atgimdoma, yra motina ir kartu sudaryta iš vaikų, kuriuos pagimdė dieviškam gyvenimui⁴³.

Svarbu pažymėti, kad kalbėdamas apie Bažnyčios sakramentalumą, Susirinkimas paliečia ir eschatologinį šios

dimensijos aspektą. Vienas esminių Jėzaus mokymo ir veiklos tikslų buvo Dievo karalystės skelbimas ir įtvirtinimas. Dievo karalystė kaip tik pasireiškė Jėzaus mokyme, Jo darbuose ir ypač Jo Asmenyje. Tad šiame kontekste Dievo karalystė slėpiningai jau esti Bažnyčioje⁴⁴ ir tuo pat metu „yra šios karalystės ūglis ir pradžia žemėje“⁴⁵. Ir nors Bažnyčia

„visų žmonių iš tikrųjų neapėpia ir ne kartą atrodo kaip menka kaimenė, visai žmonijai yra tvirčiausia vienybės, vilties ir išganymo užuomazga“⁴⁶. Taigi Bažnyčia yra sakramentas ne vien tik todėl, jog joje esti ir toliau išganingai veikia Kristus, bet ir todėl, jog Bažnyčia siekia suvienyti visus žmones ir kreipti juos į eschatologinę gyvenimo pilnatvę.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant galima teigti, kad priešsusirinkiminio laikotarpio teologai pradeda Bažnyčią matyti kaip dviejų skirtingų tikrovių – žmogiškosios ir dieviškosios – slėpiningos vienybės ženklą ir kartu kaip išganingo Kristaus veikimo pasirodymo ir Jo misijos pratęsimo laike ir istorijoje formą. Nauja yra tai, kad teologai Bažnyčios slėpinį grindžia kristologija. Tokiu būdu Bažnyčios sakramentalumą atskleidžia Kristaus sakramentalumas ir kyla iš jo. Bažnyčios sakramentalumas – susitikimo su velykiniu Kristumi pratęsimas laike. Tai neregimojo Dievo Sūnaus žemiškas, matomas ir išganingas veikimas.

Vatikano II susirinkimas, kalbėdamas apie Bažnyčios sakramentalumą, išskiria vienybės motyvą, pabrėždamas, jog Bažnyčia yra Kristus ir jo bendruomenės kaip kūno, mistinės vienybės sakramentas. Kristus ir Bažnyčia sudaro vieną kū-

ną, todėl Bažnyčia yra labai reali Prisikėlusiojo buvimo vieta ir pavidalas. Taigi per Bažnyčią suaktualinamas ir sudabartinamas įkūnijimo slėpinys bei velykinis Kristus įvykis. „Kaip sakramentas Bažnyčia plėtojasi remdamasi velykiniu Kristaus „iškeliavimo“ slėpiniu, išgyvendama kaskart naują jo „atėjimą“ per Šventąją Dvasią, vykdančią savo kaip Globėjos, kaip tiesos Dvasios misiją.“⁴⁷ Kristologinė dimensija atskleidžia esminį Bažnyčios slėpinį. Ji ne tik skelbia Dievo karalystę, bet yra vieta, kurioje ši karalystė prasideda, bręsta, skleidžiasi ir krypta į eschatologinę pilnatvę.

Bažnyčios sakramentalumas atsiskleidžia tuo, kad ji nėra tikslas, bet kelias, vedantis Kristus, o per Jį ir su Juo Tėvo link (Jn 14, 6). Maža to, Bažnyčia padeda žmonėms stipriausiai susivienyti su Kristumi ir būti pripildytiems žmogų perkeičiančios ir sudievinančios Jo malonės.

Literatūra ir nuorodos

¹ Johann Adam Möhler, *Die Einheit oder das Prinzip des Katholizismus dargestellt im Geiste der Kirkenvaeter der drei ersten Jahrhunderte*. Tübingen, 1825.

² Johann Adam Möhler, *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren oeffentlichen Bekenntnisschriften*. Mainz, 1832.

- ³ Ten pat, p. 333.
- ⁴ Johann Heinrich Oswald, *Die dogmatische Lehre von der heiligen Sakramenten der katholischen Kirche*, I. Münster, 1894 (ed. 5.) p. 12–13.
- ⁵ Mathias Joseph Scheeben, *Die Mysterien des Christentum*. Freiburg, 1958, p. 461.
- ⁶ Ernst Commer, *Die Kirche in ihrem Wesen und Leben dargestellt*. Wien, 1904, p. 77.
- ⁷ Ten pat, p. 76.
- ⁸ Otto Semmelroth, *Die Kirche als Ursakrament*, Frankfurt, 1953; *La Chiesa come sacramento*. Napoli, 1965.
- ⁹ Otto Semmelroth, *La Chiesa come sacramento*, p. 386–387.
- ¹⁰ Žr. ten pat, p. 25.
- ¹¹ Otto Semmelroth, *Il nuovo popolo di Dio come strumento di salvezza, Mysterium Salutis*, VII. Brescia, 1972, p. 386.
- ¹² Ten pat, p. 395.
- ¹³ Žr. ten pat, p. 403.
- ¹⁴ Žr. ten pat, p. 410.
- ¹⁵ Žr. ten pat, p. 412.
- ¹⁶ Henry De Lubac, *Catholicisme, les aspects sociaux du dogme*. Cerf, 1938; *Cattolicesimo. Gli aspetti sociali del dogma*. Paoline, Roma, 1964, p. 29.
- ¹⁷ Karl Rahner, *Geist in Welt: Zur Metaphysik der endlichen Erkenntnis bei Thomas von Aquin*. Innsbruck: Rauch, 1939; *Spirito nel mondo*. Massimo, Milano, 1989.
- ¹⁸ Avery Dulles, *Modelli di Chiesa*, Edizioni Messaggero. Padova, 2005, p. 80.
- ¹⁹ Heinrich Denzinger, *Enchiridion symbolorum definitionum de rebus fidei et morum*. EDB, Bologna, 1995, n. 1639.
- ²⁰ Ten pat, n. 1606.
- ²¹ Karl Rahner, *Kirche und Sakramente: Zur theologischen Grundlegung einer Kirchen und Sakramenten frömmigkeit, Geist und Leben 28* (1955), p. 434–453. Vėliau: *Kirche und Sakramente*. Freiburg: Herder, 1961; *Chiesa e sacramenti*. Morcelliana, Brescia, 1973, p. 17.
- ²² Karl Rahner, *Sacramentum Mundi*, vol 4, Morcelliana, Brescia, coll. 207–2019.
- ²³ Karl Rahner, *Chiesa e sacramenti*, p. 16–17.
- ²⁴ Ten pat, p. 148.
- ²⁵ Ten pat, p. 20.
- ²⁶ Edward Schillebeeckx, *Christus, sacrament van de Godsontmoeting*. Bilthoven, 1959; *Cristo, sacramento dell'incontro con Dio*. Paoline, Cinisello Balsamo, 1987.
- ²⁷ Edward Schillebeeckx, *Cristo*, p. 10.
- ²⁸ Žr. ten pat, p. 28.
- ²⁹ Žr. ten pat, p. 29.
- ³⁰ Žr. ten pat, p. 51.
- ³¹ Edward Schillebeeckx, *De zending van de kerk*. Bilthoven, 1968; *La missione della chiesa*. Paoline, 1971, p. 67.
- ³² Edward Schillebeeckx, *Christ the sacrament of the encounter with God*. Sheed–Ward, Wisconsin, 1999, p. 69.
- ³³ Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen Gentium“, *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai, 2001, n. 1.
- ³⁴ Dogminė konstitucija apie Dievo Apreiškimą „Dei Verbum“, *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai, 2001, n. 2.
- ³⁵ Konstitucija apie šventąją liturgiją „Sacrosanctum Concilium“, *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai, 2001, n. 5.
- ³⁶ Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen Gentium“, *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai, 2001, n. 1.
- ³⁷ Ten pat, n. 9.
- ³⁸ Žr. ten pat, n. 59.
- ³⁹ Žr. ten pat, n. 8.
- ⁴⁰ Gérard Philips, *La Chiesa e il suo mistero. Storia, testo e commento della „Lumen Gentium“*. Jaca Book, Milano, 1989, p. 70–71.
- ⁴¹ *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. Tarpdiecezinių Katechetikos Komisijos leidykla, 1997, n. 774.
- ⁴² Ten pat, n. 1118.
- ⁴³ Marcello Semeraro, *Il Risorto tra noi. Origine, natura e funzione dei sacramenti*. Bologna, 1992, p. 168–181.
- ⁴⁴ Dogminė konstitucija apie Bažnyčią „Lumen Gentium“, n. 3.
- ⁴⁵ Ten pat, n. 5.
- ⁴⁶ Ten pat, n. 9.
- ⁴⁷ Jonas Paulius II, *Enciklika Dominum et vivificantem*, n. 63.